

УДК 346.242:378:14:378.634(477.7-250д)

Н. О. Сасіахметова
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри підприємницького
та комерційного права ОНЮА

ВИКЛАДАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРАВА В ОДЕСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ ЮРИДИЧНІЙ АКАДЕМІЇ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

При спільності стандарту юридичної освіти його реалізація потребує різних підходів до розробки навчальних планів і програм залежно від професійної орієнтації правознавців, що, у свою чергу, обумовлено потребою в юридичних кадрах тієї чи іншої кваліфікації та спеціалізації.

На сучасному ринку праці найбільшим попитом користуються юристи із знанням підприємницького права. Як показує практика, значні зміни в економічному розвитку, орієнтація на ринкові відносини в Україні визначили підвищення престижу диплома правознавця зі спеціалізацією поглибленого вивчення дисциплін економіко-правової спрямованості.

У період економічних і соціально-політичних реформ стандарти юридичної освіти повинні відбивати істотні тенденції проведених реформ. Навчальні програми мають співвідноситися з прогнозами соціально-економічного розвитку України.

Концепція підприємницького (господарського) права, сприйнята юридичною доктриною Німеччини, Франції, Італії, Бельгії, Нідерландів і ряду інших економічно розвинутих країн, найбільш повно й адекватно відбиває сучасні соціально-економічні відносини. Підприємницьке (господарське) право є фундаментальною галуззю знань, здобуваючи значення абсолютно необхідного компонента високого рівня підготовки професійних юристів.

Таким чином, потреби сучасної освіти юристів в Україні обумовлюють розширення і поглиблення (з відповідним відображенням у навчальних планах) вивчення підприємницько-правових дисциплін, що відповідає тенденціям розвитку світових освітніх систем.

Аналізуючи розмаїтість сучасних підходів до вивчення і викладання підприємницького права в Україні, ми спостерігаємо становище, що об'єктивно складається, — основні напрямки досліджень в галузі підприємницького права формуються у вузах-лідерах у своїй сфері. Результати цих наукових вишукувань у практиці навчання виражаються в освоєнні і викладанні відповідних навчальних курсів. Звідси — деякі розходження в обсязі, найменуванні, формах і характері вивчення і викладання підприємницького (господарського, комерційного) права у різних вузах України.

Кафедра підприємницького і комерційного права в Одеській національній юридичній академії була створена наприкінці 1997 р.

Зараз викладачами кафедри підприємницького і комерційного права Одеської

національної юридичної академії читається 7 загальних навчальних курсів (для порівняння відзначимо, що на момент створення кафедри читалося тільки 3 загальних курси): «Підприємницьке право», «Комерційне право», «Інвестиційне і зовнішньоекономічне право», «Банківське право», «Податкове законодавство», «Право ЄС», «Торгове право зарубіжних країн».

Процес упровадження викладання дисциплін підприємницько-правового циклу в Одеській національній юридичній академії має поступовий, послідовний характер.

Слід зазначити розширення обсягу і динамічність читання деяких курсів, що знаходить висвітлення як у збільшенні кількості годин, що виділяються на предмет, так і в їх найменуванні. Прикладом може служити один з основних навчальних курсів кафедри — курс «Підприємницьке право». Спочатку ця навчальна дисципліна називалась «Правові основи підприємницької діяльності». Надалі з ініціативи кафедри ця назва була змінена на найменування навчальної дисципліни «Підприємницьке право», що в більшому ступені відповідає сьогоднішньому стану розвитку відповідної галузі права і галузі законодавства, а також галузі правової науки. З урахуванням істотного розширення обсягу цього курсу відповідно більш ніж удвічі було збільшено кількість годин на цей предмет (70 годин лекцій і 70 годин практичних занять).

Зараз навчальний курс «Підприємницьке право» читається протягом двох навчальних семестрів. Це дозволило виділити дві частини курсу «Підприємницьке право» — загальну й особливу. Зараз програма курсу «Підприємницьке право» складається із загальної й особливої частин. Загальна частина включає основні положення про підприємницьке право, його структуру, основні поняття, принципи, джерела, систему і т. п. Особлива частина навчального курсу «Підприємницьке право» містить окремі інститути підприємницького права (правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності, правове регулювання інвестиційної діяльності, законодавство про захист економічної конкуренції, законодавство про захист від недобросовісної конкуренції, правове регулювання комерційної реклами і т. п.).

Крім цього, кафедра забезпечує читання декількох навчальних спеціальних курсів для студентів 4 і 5-го курсів (фахівців і магістрів): «Конкурентне законодавство», «Контрактне право», «Правове забезпечення валютного регулювання», «Правовий захист економічної конкуренції», «Торгове право ЄС».

Динамізм і мобільність відрізняють підготовку і введення в навчальний план нових навчальних загальних та спеціальних курсів, що найбільшою мірою відповідають запитам і потребам студентів підприємницько-правової спеціалізації. Так, у 2001 р. були введені 3 нових навчальних курси: «Правове забезпечення валютного регулювання», «Податкове законодавство», «Правовий захист економічної конкуренції». У 2002 р. кафедра забезпечила читання двох нових спеціальних курсів — «Зовнішньоекономічне право» та «Контрактне право (зовнішньоекономічні контракти)».

У 2003/2004 навчальному році кафедра пропонує чотири нових спеціальних навчальних курси: «Міжнародне підприємницьке право», «Правове регулю-

вання комерційної реклами», «Торгове право зарубіжних країн», «Конкурентне право Європейського Союзу».

Кафедра цілком забезпечила навчальний процес з навчальних дисциплін кафедри відповідною навчальною й учбово-методичною літературою. За 4 роки колективом кафедри було підготовлено 12 навчальних посібників, практикумів і довідників з навчальних дисциплін кафедри, що опубліковані та значно полегшують засвоєння студентами навчальних дисциплін підприємницько-правового циклу.

Високий рівень знань студентів Одеської національної юридичної академії з навчальних дисциплін підприємницько-правового циклу підтверджується призовими місцями, які вони займають у всеукраїнських змаганнях та олімпіадах. Так, команда студентів під керівництвом викладача С. Б. Мельник у липні 2002 р. прийняла участь у I Всеукраїнських змаганнях студентів-правників з комерційного права, що був організований Центром комерційного права (м. Київ). Команда зайняла 2 місце, про що зазначено в одержаному сертифікаті. Команда з трьох студентів факультету цивільного права і підприємництва взяла участь у лютому 2003 року у Всеукраїнській олімпіаді з комерційного права і зайняла четверте місце (з 42 учасників — команд вузів України).

Для поліпшення рівня підготовки студентів кафедра підприємницького та комерційного права Одеської національної юридичної академії, зокрема, планує наступні заходи:

- здійснювати підготовку студентів до захисту окремих дипломних робіт англійською мовою із використанням інформаційних технологій;
- розробляти і впроваджувати перспективні освітні технології, використовувати нові освітні технології в навчальному процесі: ділові ігри, Інтернет-технології, введення в практику тестування, поступовий перехід до письмової форми прийому іспитів і заліків;
- важливим напрямком удосконалювання засвоєння студентами навчальних дисциплін підприємницько-правового циклу є необхідність звільнити студента від механічного другорядного законодавчого матеріалу за рахунок творчого використання новітніх телекомунікаційних технологій, підсиливши прикладну правову інформатику.

Для вирішення цього питання кафедра готує матеріал для створення кафедральної веб-сторінки, що має допомогти студентам в організації навчального процесу, надати їм методичну допомогу, забезпечити їх базовими матеріалами і документами для детального вивчення дисциплін підприємницько-правового циклу.

В Одеській національній юридичній академії поступово формується своя власна школа викладання підприємницького права, специфіка якої — в пошуках об'єктивно міжнародної, у тому числі європейської інтеграції.

Ми «вкрапляємо» іноземне і європейське право в різні правові дисципліни, які читаються викладачами кафедри, а на 4-5 курсах читається комплексний курс «Торгове право ЄС» як узагальнюючий, що поглиблює і закріплює отримані раніше знання з європейського права.

Вважаємо, що двома основними спеціалізованими напрямками викладацької і науково-дослідної роботи кафедри є міжнародне, у тому числі європейське підприємницьке право, а також конкурентне право.

У цьому плані надзвичайно корисним була для викладачів кафедри участь у програмі з права ЄС і європейської інтеграції, що фінансується ТАСІС. Це дозволило підвищити рівень кваліфікації викладачів кафедри з питань торгового права ЄС, у тому числі конкурентного права ЄС, права компаній ЄС, захисту прав споживачів у праві ЄС тощо.

Важливим для підвищення рівня викладання навчальних дисциплін є і те, що кафедра підприємницького та комерційного права підтримує певні закордонні наукові зв'язки, члени кафедри виїжджають за межі України з науковою на навчальною метою, у тому числі з метою стажування, викладацької роботи. Так, у 2002 р. професор Н. О. Саніахметова за запрошенням коледжу підприємництва читала лекції з підприємницького права у Словенії (м. Порторож і Любляна). За офіційним запрошенням Центру комерційного права професор Н. О. Саніахметова у 2002 р. взяла участь у навчальній програмі «Вивчення досвіду викладання комерційного права в західноєвропейських країнах» (м. Мадрид, Іспанія), Університет Сент-Луїс (США), Університет Сан-Пабло, Автономний університет (м. Мадрид).

Н. О. Саніахметова та С. Б. Мельник прийняли участь у семінарі «Конкурентне право Європейського Союзу/Єдина європейська ринкова політика» (м. Афіни, Греція) з 13 по 17 липня 2002 р., що фінансується програмою ТАСІС у рамках програми з Права ЄС, учасником якої є ОНЮА.

Доцент О. К. Вишняков у 2001/2002 рр. знаходився 3 місяці за кордоном з науковою метою — з метою стажування у Центрально-Європейському університеті, Будапешт (Угорщина) за одержаним грантом «Special Extension Programs Visiting Fellowship» (Спеціальні програми та програми підвищення кваліфікації), Центрально-Європейський університет, Будапешт (Угорщина). Грант надано за результатами конкурсу рішенням Комітету програм з підвищення кваліфікації Центрально-Європейського університету. У 2002–2003 рр. доцент О. К. Вишняков знаходився шість місяців за кордоном з науковою метою — стажування в Інституті Кеннана (м. Вашингтон, округ Колумбія, США) за одержаним грантом «Regional Scholar Exchange Program» (Програма обміну вчених з регіонів).

Використовуючи набутий досвід у міжнародному підприємницькому праві та торговому праві ЄС, викладачі кафедри планують запропонувати в 2003–2004 навчальному році три нових спеціальних курси: «Міжнародне підприємницьке право», «Торгове право закордонних країн», «Конкурентне право ЄС».

Вивчення міжнародного підприємницького права і торгового, у тому числі конкурентного, права ЄС сприяє вирішенню фундаментальної комплексної задачі — формуванню в студентів сучасного глобального правового світогляду і «європейського» правового мислення.